

« Dieu est infiniment intelligent, dit Fénelon (*Existence de Dieu*, 2e partie, ch. 5, art. 2), infiniment puissant, infiniment bon : son intelligence, sa volonté, sa bonté, sa puissance, ne sont qu'une même chose. Ce qui pense en lui est la même chose qui veut : ce qui agit, ce qui peut et qui fait tout, est précisément la même chose qui pense et qui veut ; ce qui prépare, ce qui arrange et qui conserve tout, est la même chose qui détruit ; ce qui punit est la même chose qui pardonne et qui redresse ; en un mot, en lui tout est d'une suprême unité.

« Il est vrai que, malgré cette unité suprême, j'ai un fondement de distinguer ces perfections, et de les considérer l'une sans l'autre, quoique l'une soit l'autre réellement. C'est qu'en lui l'unité est équivalente et infiniment supérieure à la multitude. »

Itaque de attributis Dei seorsim spectatis disserentes, quædam dicturi sumus, tum ad augendam ejus notitiam, tum ad diluenda incredulorum objecta.

Dicemus ergo 1° de Dei unitate, 2° de æternitate, 3° de immutabilitate, 4° de libertate, 5° de independentia et omnipotentia, 6° de simplicitate, 7° de immensitate, 8° de intelligentia et scientia, 9° de sapientia, 10° de sanctitate et veritate, 11° de bonitate et beatitudine, 12° de justitia, 13° de providentia.

CAPUT PRIMUM.

DE DEI UNITATE.

Multiplicitatem deorum admiserunt pagani. Duo esse principia necessaria volebant Manichæi, unum summe bonum et alterum summe malum. Principium malum excogitaverant, quia originem mali in mundo existentis sub uno ente summe bono explicare non poterant. Præsens igitur caput in tres articulos dividemus : primus erit de Dei unitate, adversus gentiles ; secundus, de dualismo seu de duobus Manichæorum principiis, et tertius, de origine mali sub uno ente summe bono.

ARTICULUS PRIMUS.

DE DEI UNITATE, ADVERSUS GENTILES.

Quamvis apud gentes communius creditum fuerit superium existere Deum, a quo omnia penderent, multa tamen simul admissi sunt dii inferiores quibus divina natura et propria potestas tribuebantur, quibus ideo divinus exhibebatur cultus soli verae divinitati debitus, unde aderat vera idolatria. Tantis fuit eorum numerus ut Hesiodus, poeta græcus, qui nonagentis annis circiter ante Christum vixisse creditur triginta millia jam recenseret. Omne ferarum genus et ipsa hortorum legumina divinis honoribus prosequabantur Ægyptii, de quibus Juvenalis lepide ait :

Porrum et cepe nefas violare ac frangere morsu :
O sanctas gentes, quibus haec nascuntur in hortis
Numina ! (Satyra 15.)

PROPOSITIO.

Deus est unus, non vero multiplex, ut aiunt gentiles.

Prob. 1° ex *Scriptura sacra*, in qua ex principio usque ad finem Deus exhibetur ut unicus ; v. g., Deuteronomio, vi, 4 : Audi, Israel ; Dominus Deus noster Dominus unus est. Videte quod ego sim solus, et non est alius Deus præter me (Ib., xxxii, 39) ; Ephesi, iv, 5 ; Unus Dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus et Pater omnium, qui est super omnes, et per omnia et in omnibus nobis.

Prob. 2° ex *ratione* : Deus est ens necessarium et infinitum : atqui unicum est ens necessarium et infinitum. 2° *Unicum est ens necessarium* : ideo enim concluditur ens necessarium, quia repugnat omnia entia esse contingentia ; porro unicūm ens necessarium sufficit ut cætera existere possint ; si unicūm sufficit, cætera supponi possunt non existentia ; si supponi possint non existentia, non sunt necessaria : ergo unicūm est ens necessarium. 2° *Unicum est infinitum* ; si enim plura essent infinita, aliqua inter ea daretur limitatio : ubi autem adest limitatio, adest perfectionis carentia : ergo

si plura existerent entia necessaria, nullum in omni genere perfectionum esset infinitum. Ergo, etc.

3º Mirabilis ordo existens in mundo, minificus omnium entium concentus, perfecta inter omnes partes harmonia, unicum creatorem, gubernatorem et conservatorem orbis arguunt: tam perfecta enim totius harmoniae unitas unicum arguit Dominum, sive unicam intelligentiam mundo praesidentem. Ergo, etc.

ARTICULUS SECUNDUS.

DE DUALISMO, SEU DE DUOBUS MANICHÆORUM PRINCIPIIS.

Dualismus vel ditheismus vocatur systema eorum qui duo admittunt summa rerum principia, unum boni, et alterum mali auctorem.

In maxima populorum antiquitate duo celebrabantur omnium rerum principia, unum activum et alterum passivum, spiritus et materia. Duo haec principia repre-sentata fuerunt apud Ægyptios, per *Isis* et *Osiris*; apud Persas, per *Ormuz* et *Ahriman*, etc.

Constat in 11º ærae nostræ sæculo multos Gnosticos doctrinam duorum principiorum propugnavisse. *Manes*, Persia oriundus, in initio IIIº sæculi eidem adhaesit doctrinæ ut originem boni et mali explicaret; discipuli ejus vocati sunt *Manichæi*. Singularis haec secta perdiu exstitit et identidem fuit renovata.

Petrus Bayle, anno 1647 natus, in secta calviniana educatus, ad communionem romanam conversus, deinde calvinista iterum factus, et postea famosissimus incredulorum pater, multis congestis argumentis duo Manichæorum principia defendere conatus est, aut saltem quæsiit ostendere mali originem sub unico Ente summe bono explicari non posse (t. III de ses œuvres, p. 634, et in variis aliis locis).

Plurimi scriptores *dualismi* immerito accusarunt quos-dam veteres philosophos et antiquos populos: non enim proprie numerandi sunt inter *dualistas*, qui Dei et materie æternitatem simul admirerunt, quod tamen nunc

multi affirmare non dubitant, accepta nomina immutantes; materia enim iners erat, nec in illa erat ullum acti-vum principium; nec qui duos agnoscebant genios, boni et mali auctores, sed supremo Deo subjectos. Attamen ex his doctrinis ad sua consequentia deductis, quoddam dualismum secutum fuisset, quia materia necessario exi-stens a Deo jam informari et regi non posse videtur.

PROPOSITIO.

Duo Manichæorum principia omnino repugnant.

Prob. 1º. Duo Manichæorum principia deberent esse necessaria, summe perfecta, summe beata et omnipotenta: atqui repugnat duo existere principia necessaria summe perfecta, summe beata, etc.

1º *Repugnat duo esse principia necessaria*; modo enim probavimus unicum esse ens necessarium.

2º *Non essent summe perfecta*, tum quia seipsa limitarent, et unum non haberet perfectiones alterius; tum quia principium malum, non summe perfectum, sed potius summe imperfectum foret; et cum omnis perfectio sit aliquid positivum, imperfectio ei opposita est negatio: ergo principium malum esset summa negatio, seu sum-mum nihilum. Quid absurdius dici potest?

3º *Non summe beata*: nam essentialiter sibi forent opposita; bona contrastarent principium malum, et mala excruciant principium bonum. Nec tamen principium malum impedire posset bona, nec principium bonum repellere posset mala; utriusque igitur vota es-sent irrita. Cum autem supponantur æterna, et ex natura sua ad bonum vel ad malum determinata, nulla spes quietis ipsis affulgeret. Ergo non beata, sed miserrima essent.

4º *Non omnipotencia*, cum principium bonum malo frustra obsisteret, et principium malum bono adversaretur, et illud impedire non posset: ergo, etc.; aliunde, etc. Ergo, etc.

Prob. 2º. In mundo multa sunt mala permixta bonis et bona permixta malis: at in hypothesi Manichæorum haec

bonorum et malorum commixtio non existeret. Vel enim duo principia sibi forent æqualia, vel non : si æqualia, nec bonum nec malum existeret in mundo; nam vires oppositæ et æquales sese mutuo elidunt: si vero inæqualia, aut unice bonum, aut unice malum existeret, prout bonum vel malum principium prævaleret; principium enim debilius esset finitum; ergo ab altero vinceretur. Insuper, vel duo principia sunt finita, et eo ipso Deus negatur, vel sunt infinita; sed, ex probatis, duo infinita actu repugnant; vel unum tantum est infinitum, et tunc alterum nihil potest. Ergo, etc.

Bayle ipse, gravibus adversariorum ratiociniis vehementer pressus, confessus est dogma duorum principiorum a cunctis hominibus sensatis abjiciendum esse (*Diction., Eclaircissement sur les Manichéens*, t. IV, p. 620).

Dices. Forte duo principia, cum viderent se nihil proficere posse, inter se pactum inierunt vi cuius unum aliquid de jure suo in gratiam alterius cessit: ergo, duobus principiis suppositis æqualibus, commixtio boni et mali in mundo existentis facile explicatur. Ita Bayle (*Dict., art. Manich.*, n° 2).

R. Nego ant. Nam 1º in ea hypothesi homo nulla libertate gauderet, siquidem, juxta conditiones pacti inter utrumque principium incipi, necessario determinaretur; 2º hæc duo principia supremam non haberent potestatem, cum principium bonum impedire non posset malum, nec principium malum impedire bonum; 3º istiusmodi pactum est absurdum; supponitur enim duo principia ad bonum vel ad malum ex *natura* sua sic determinata: atqui repugnat duo principia ex *natura* sua sic determinata aliquid de jura suo cessisse; 4º si principium bonum in tale pactum, illæsis suis attributis, consentire potuisse, jam non repugnat illud mali existentiam permisisse: inutile est ergo ad hypothesim principii summe mali recurrere ut origo malorum in mundo existentium assignetur. Ergo, etc.

Eodem modo, post citata *Scripturæ testimonia* unicum esse Deum asserentia, argumentabantur contra *Marcionitas*

et Manichæos Tertull., S. Athanasius, S. Aug., S. Epiph. aliique Patres et doctores tam græci quam latini.

ARTICULUS TERTIUS.

DE ORIGINE MALI SUB UNICO ENTE SUMME BONO.

Existentia mali sub uno ente summe bono semper visa est intellectu difficillima. Sed, etiamsi nullo plausibili argomento ostendere possemus quomodo mala quæ in mundo sunt, sub uno Deo summe bono existere possint, neganda non esset ipsius unitas: non mirum est enim si profunda sapientiae ejus arcana mente non capiamus.

Attamen non improbables afferuntur rationes ad ostendendum malum quodcumque sub uno ente summe bono existere posse. Triplicis enim generis distinguitur malum, scilicet *malum naturæ* quod dicitur metaphysicum, *malum morale* seu peccatum, et *malum physicum*, id est, pena hujus vitæ: at non repugnat triplex illud malorum genus sub uno ente summe bono existere, ut per partes monstraturi sumus.

PROPOSITIO PRIMA.

Malum metaphysicum sub uno ente summe bono existere potest.

Prob. In eo consistit malum metaphysicum, quod creatura plus minusve a summa perfectione deficiat: atqui non solum possibile, sed necessarium est omnem creaturam a summa perfectione plus minusve deficere, siquidem creatura summe perfecta esset necessaria, æterna, Deo æqualis, et jam non creatura. Insuper necesse est ut creaturæ a se invicem differant, alioquin tolleretur varietas et ordo, quæ demiramus in mundo; v. g., si omnia corpora essent liquida, vel omnia solida, etc., numquid utiliora, pulchriora vel perfectiora forent? si omnes humanæ mentes sibi essent æquales, numquid ideo ordinatio foret societas? Nonne virtutes ubiores et magis nitentes ex inæqualitate conditionum et perfectionum naturalium erauntur? nonne hinc præcipua societatis

vincula? numquid concipi potest societas inter homines sub omni respectu æquales? Qui ergo malum metaphysicum repugnare asserunt, nesciunt quid dicunt. Ergo...

Solvuntur objectiones.

Obj. Deus æqualiter suas diligit creaturas: ergo æqualia dona eis conferre debet.

R. Nego ant. Creature enim nihil habent ex se: Deus igitur propria dona in eis diligit; porro non repugnat Deum inæqualiter dona sua creaturis conferre, seu inæquales eas condere. Hinc minus perfectionis est in lapide quam in brutis, minus in brutis quam in hominibus, minus in hominibus quam in Angelis; ergo non repugnat Deum species diversas inæqualiter diligere.

Inst. Saltem cunctos homines Deus bonus æqualiter diligenter; ergo easdem mentis et corporis perfectiones illis conferret.

R. Dist ant. Cunctos homines æqualiter diligenter, habita ratione uniuscujusque meritorum, *conc.*; secus, *nego ant.* Deus enim videt in singulis hominibus dona quæ contulit, et merita quæ acquisierunt: ut summe perfectus, eos æqualiter diligit, habita ratione donorum et meritorum; sub hoc respectu *non est personarum acceptor* (Act., x, 34). Sed cunctos homines æqualiter diligere non tenetur eo sensu quod plus perfectionis uni quam aliis conferre nequeat; a sola enim voluntate Dei libera accipiunt homines quidquid habent: ergo sineulla in justitiae umbra Deus potest eos perfectiores vel minus perfectos facere, sicut figulus ex eodem luto vas pretiosum et vas ignobile pro nutu suo plasmat, et ita eos necessario facere debuit, vel ad societatem illos non destinasset. Ergo, etc.

PROPOSITIO SECUNDA.

Malum morale seu peccatum sub uno Deo summe bono existere potest.

NOTA. Hic supponimus mentes humanas vera libertate gaudere, et Deum esse sanctum, bonum, justum, sapientem, etc.

Prob. 1º. Demonstravimus Deum esse unicum; aliunde constat peccatum existere: ergo, etiam si nulla ratione explicari posset quomodo sub unico ente summe bono peccatum existat, utraque veritas nihilominus firmiter tenenda esset.

Prob. 2º. Ideo peccati existentia cum fide unius Dei conciliari non posset, quia Deus optimus peccatum impedire teneretur: atqui Deus licet optimus peccatum impedit non tenetur; si enim ad id teneretur, vel propter suam sanctitatem, vel propter suam justitiam, vel propter suam bonitatem, vel propter suam sapientiam: atqui nihil horum dici potest.

1º Non propter suam sanctitatem. Sanctitas enim divina in eo consistit, quod Deus peccato non maculetur, illud odio habeat: at, licet Deus peccatum permittat, illo non maculatur, ut patet, illudque odio habet, siquidem illud absolute prohibet, et illo efficacioribus motivis avertit, et commissum atque non expiatum gravissimis poenis plectit. Ergo 1º, etc.

2º Non propter suam justitiam. Nam justitia Dei exigit tantum ut homines in statu ex se bono constituat, eosque peccantes ultra culpam non puniat: atqui Deus constituit homines in statu ex se bono, idque negari non potest. Insuper Manichæi certe non demonstrabunt illos peccantes et in peccato perseverantes, ut poenis dignos non esse habendos, aut, e contra poenis culpa gravioribus esse puniendos. Ergo 2º, etc.

3º Non propter suam bonitatem. Ad hoc enim sufficit ut, illæsa bonitate sua, concedere potuerit homini libertatem ad bonum et malum flexibilem: atqui Deus, illæsa bonitate sua, concedere potuit, etc. Deus namque illud concedere potuit homini quod est bonum, tum in se, tum in mente concedentis: atqui libertas ad bonum et malum flexibilis est bona tum in se, tum, etc.: *in se*, cum sit principium multarum virtutum; *2º in mente concedentis*; certum est enim Deum libertatem hominibus non concessisse ut illa abuterentur, bene vero ut

bonum eligerent, merita acquirerent et æterna præmia consequerentur. Ergo 3°, etc.

R. Non propter suam sapientiam. In eo enim supremae Dei sapientia consistit, quod nihil faciat quin finem bonum sibi proponat et apta media ad hunc finem conductientia semper eligat. Igitur probandum foret illum sibi proponere non potuisse reddere hominem beatum coronando in ipso virtutes libere acquisitas, aut hominem ab omni abusu libertatis speciali assistentia efficaciter avertere debuisse: atqui manifestum est neutrum probari posse: imo beatitudo sic obtenda naturæ intellectuali valde congruens videtur, et ex facilitate labendi, excellētia virtutis magis elucet. Ergo 4°, etc.; aliunde, etc. Ergo, etc.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. Deus nihil permettere potest sine legitima causa: atqui nullam habere potuit legitimam causam permittendi peccatum. Ergo, etc.

R. Nego min. Nam 1° impie diceretur Deum, cuius infinita est intelligentia, legitimam hujusmodi causam nos latentem cognoscere non posse. 2° Permittere peccatum nihil aliud est quam concedere libertatem ad bonum et malum versatiliem: at Deus, illæsis suis attributis, concedere potuit libertatem ad bonum et malum versatiliem, ut ostendimus. 3° Deus cultu liberæ electionis honorari voluit a creaturis: atqui non solum bonus, sed optimus est ille finis. Ergo, etc.

Inst. 1°. Deus efficere potuisset ut homines cultu liberæ electionis ipsi servirent, et nunquam peccarent: ergo legitimam non habuit rationem permittendi peccatum.

R. Nego conseq. Quæstio enim non est an Deus hominem in statu perfectiori creare potuisset, hoc a nemine negatur; sed an illum in praesenti statu, cum libertate ad bonum et malum versatili, creare potuerit. Adversarii autem contrarium minime probant, nec probare possunt, quia secreta sapientiæ Dei penetrare nequeunt. Ergo, etc.

Inst. 2°. Tam bonus est Deus ut non melior excogitari possit: at, si quocumque peccatum efficaciter impediret, melior esset: etc.

R. Dist min. Melior esset respectu creaturarum, *conc.*: in se, *nego min.* Deus quidem melior esse potuisset respectu creaturarum, majora dona eis impertiendo: at secundum omnem bonitatem suam agere non tenetur, nec potest; tunc enim creature infinitas facere deberet, quod repugnat. Si autem secundum omnem bonitatem suam agere non teneatur, in aliquo gradu sistere potest: porro hunc gradum ex solo beneplacito suo determinat, et, sive majorem, sive minorem eligat, non minus bonus et perfectus est in se. Ergo, etc.

Obj. 2°. Deus concedendo homini libertatem, prævidit multos ea abusuros esse: atqui repugnat Deum summe bonum homini concessisse libertatem cuius prævidebat abusum. Ergo, etc.

R. Nego minorem: si enim, per impossibile, Deus abusum libertatis non prævidisset, illam homini concedere potuisset: atqui ipsius prævisio in abusum non influit. Ergo, etc.

Inst. 1°. Deus optimus constituere non potuit homines in statu qui ipsis pejor est quam non-existentia: atqui status hominum libertate sua abutentium ipsis pejor est quam non-existentia. Ergo, etc.

R. Dist. maj. Deus optimus constituere non potuit homines in statu qui ipsis ex natura sua pejor est quam non-existentia, *conc.*; qui eorum culpa ipsis pejor fit quam non-existentia, *nego maj.* Eodem sensu *distincta minore*, *nego conseq.* Itaque fateor Deum constituere non posse homines in statu qui ex natura sua ipsis pejor esset quam non-existentia; id bonitati ejus manifeste contrarium esset. At constituere potest homines in statu bono qui ex eorum culpa tantum ipsis pejor fit quam non-existentia, quia detrimentum inde proveniens, ipsis et non Deo tribuendum est: porro status in quem incidunt homines libertate abutentes ipsis et non Deo tribuendus est. Ergo, etc.

Inst. 2º. Status cui homines anteferrent non-existentiam, si optio ipsis daretur, peior est non-existentia; atqui non-existentiam homines statui libertatis ad bonum et malum versatilis anteferrent, si optio ipsis daretur. Ergo, etc.

R. Nego min. Nam libertas ex natura sua bona est, ope illius multa acquiri possunt merita, quæ in alia hypothesi existere non possent: ergo quisque sapiens eam statui non-existentiae sine ulla hæsitatione anteferret. Si tamen aliquis æternum damnationem certo prævideret, nullum est dubium quin non existentiam horribili huic statui anteponeret; sed in ea extremitate non consideranda est libertas, ut de illius natura recte judicetur, cum hujusmodi malum ex sola culpa hominis proveniat. Ergo, etc.

Inst. 3º. Principium homini infensissimum libenter concederet libertatem cuius abusum prævideret: ergo Deus summe bonus eam cum tali prævisione concedere non potest.

R. Dist. ant. Principeum homini infensissimum libenter concederet libertatem cuius abusum prævideret, sed ad nocendum, conc.; secus nego ant. Verum Deus libertatem non concedit homini in ipsius perniciem, sed ut ea bene utens et merita acquirens, vitam æternam obtineat. Idecirco peccatores ad meliorem frugem amica sollicitatione invitat, patienter exspectat, eos pœnitentes benignè excipit, præterita delicta condonat, a futuris avertit, dimicantes adjuvat et perseverantes remunerat. Ergo....

Inst. 4º. Medicus qui daret venenum ægroto, prævidens illum inde moriturum, pater qui præstaret gladium filio, sciens illum se occisurum, mater que duceret filiam in locum ubi corrumpenda foret, non bonos, sed crudeles sese exhiberent: ergo, a pari, Deus constituens hominem in statu in quo certe peccaturus est, non bonum, sed crudelē, se exhibit.

R. Nego conseq. et paritatem: plures sunt rationes disparitatis. 4º Deus cuncta bona possibilia creaturis conferre non tenet; ergo quemlibet voluerit perfec-

tionis gradum illis concedere potest; contra vero lex naturalis præscribit medico ut ea non præbeat ægroto quæ ipsi noxia forent, præscribit patri ut saluti filiorum invigilet, et matri ut periculum peccandi a filia removeat. 2º Libertas in se bona est: ope illius unusquisque perfectior fieri potest; non determinatur ad malum nisi ex mala voluntate sua. Porro nihil simile reperitur in comparationibus allatis. 3º Cum libertas ad bonum et malum versatilis in se bona sit, Deus, cuius intelligentia est infinita, legitimas habere potuit rationes nobis ignotas eam concedendi, quamvis abusum ejus prævideret. 4º Ex permissione peccati præstantissima sequuntur bona, nempe virtutes et æterna præmia; in allatis vero exemplis, ex malo permisso nullum sequitur bonum. Ut ergo comparationes allatae forent accuratæ, supponendum esset Deum libertatem solis hominibus ea abusuris concessisse: at non est ita; libertatem omnibus concessit, prævidens multos illa bene usuros, alios vero abusuros esse: numquid locum merendi et præmia consequendi bonis auferre debuisse, propter aliorum perversitatem? hoc fateri non audent adversarii. Ergo id unum concludere licet, nempe rationes ob quas Deus peccatum permerit forte nos latere; ergo, etc. Unde audiamus Bayle ipsum (*Œuvres*, t. III, p. 997):

« La permission du péché et les suites du péché sont des mystères au-dessus de la raison et par conséquent incompréhensibles à la raison: de sorte que nos idées naturelles ne peuvent point être la mesure commune de la bonté et de la sainteté divine, de la bonté et de la sainteté humaine; n'y ayant point de proportion entre le fini et l'infini, il ne faut point se permettre de mesurer à la même aune la conduite de Dieu et la conduite des hommes; et ainsi ce qui serait incompatible avec la bonté et la sainteté de l'homme est compatible avec la bonté et la sainteté de Dieu, quoique nos faibles lumières ne puissent pas apercevoir cette compatibilité. »

Obj. 3º. Multi homines, Deo ita disponente, parentes habent perversos, haereticos, schismaticos, incredulos,

impios, moribus corruptos, quorum exemplis, consiliis et auctoritate in errorem aut in vitium detruduntur; alii vehementes experimuntur tentationes, sensibus subjiciuntur, voluptatum illecebris captivantur, irascibili natura arripuntur; alii vagabunda imaginatione deluduntur, ingenio destituantur, objecta imperfecte sibi representantes, male semper ratiocinantur: atqui libertas his non videtur concessa nisi ut noceat. Ergo, etc.

R. Nego min. Vel enim isti homines expeditam habent facultatem a malo abstinendi, vel non: si prius, peccatum merito ipsis imputatur; si posterius, non peccant nec plectentur.

Certum est quidem omnes homines non eamdem habere facilitatem a peccato abstinendi: at factum istud nullam arguit in Deo injustitiam. Cum enim Deus nihil debeat hominibus, bona sua unicuique pro nutu distribuere potest: qui plura accipiunt, gravius peccant si libertate sua abutantur: qui vero minora suscipiunt, non ideo murmurare debent; Deus enim, ut pote summe justus, nihil ab eis ultra id quod possunt requirit. Caveant igitur ne sensibus deludantur vel præcipitatione abripiantur: primæ educationis documenta perpendant, frequenter ad se redeant, sapientes consulant, supremum auxilium implorent, et tunc ab erroris caligine et vitiis face exhibunt, aut saltem non peccabunt. Ergo, quidquid dicatur, peccatum solis hominibus tribuendum est, et quamvis Deus illud non impedit, libertas non desinit esse bona. Unde J.-J. Rousseau (*Emile*, l. 4, t. II, p. 50):

« Murmurer de ce que Dieu ne l'empêche pas (l'espèce humaine) de faire du mal, c'est murmurer de ce qu'il la fit d'une nature excellente, de ce qu'il mit à ses actions la moralité qui les ennoblit, de ce qu'il lui donna droit à la vertu. La suprême jouissance est dans le contentement de soi; c'est pour mériter et obtenir ce contentement que nous sommes placés sur la terre et doués de la liberté, que nous sommes tentés par les passions et retenus par la conscience. Que pouvait de plus en notre faveur la puissance divine elle-même? Pouvoit-elle mettre de la contradiction dans

notre nature, et donner le prix d'avoir bien fait à qui n'avait pas le pouvoir de mal faire! Quoi! pour empêcher l'homme d'être méchant, fallait-il le borner à l'instinct et le faire bête? »

Obj. 4°. Deus infinito odio prosecutus peccatum: ergo illud impedire tenetur.

R. Nego conseq. Eodem modo enim Deus amat virtutem quo odit peccatum: atqui omnes virtutes possibles efficaciter producere non tenetur: ergo nec omne peccatum efficaciter impedit.

Præterea odium quo prosecutus peccatum sufficieuter innotescit ex minis et poenis quibus plectit peccatores, et ex bonis quibus remunerat virtutem. Ergo, etc.

PROPOSITIO TERTIA.

Mala physica sub unico ente summe bono existere possunt.

Prob. Mala physica, nempe dolores, tristitia, ærumnae, angustiae, morbi, paupertas et omnis generis miseriae, consecutaria sunt praesentis hominum status: atqui Deus, illæsis suis attributis, praesentem hominum statum constitutere potuit. Nam 1° bona, generaliter loquendo, præstant malis, cum miseriore ordinarie timeant mortem, et eam quantum possunt refugiant. Si forte contingit non-nulos plura experiri mala quam bona, id evenit per accidentem, sicut formantur monstra: Deus autem legibus sapienter institutis derogare non tenetur, ut particularia hæc incommoda impedit. 2° Mala physica efficiunt ut homo cupiditatibus se eximat, a peccatorum maculis se abstergat, amore rerum sensibilium minus detineatur, et ad Deum omnis veræ felicitatis fontem magis accedat. 3° Præstantissimæ virtutes ex miseriis naturæ suam ducent originem, nempe patientia et longanimitas in tribulationibus, liberalitas erga miseros, effusio charitatis erga afflictos et infirmos, perfecta sui abnegatio ad subveniendum aliis. 3° Sæpe mala physica ex malis moralibus, id est, ex propriis culpis proveniunt: quot enim homines morbis affliguntur, doloribus excruciantur, præmature fiunt paralytici, debiles, infirmi, meditationis in-

capaces, multis denique repletur miseriis propter in-temperantium, voluptates, aliquosque hujusmodi graves excessus : porro ejusmodi mala in Deum refundere non licet. Hinc Rousseau (*Emile*, t. II, p. 51) :

« Si nous nous contentions d'être ce que nous sommes, nous n'aurions point à déplorer notre sort ; mais pour chercher un bien-être imaginaire, nous nous donnons mille maux réels. Qui ne peut pas supporter un peu de souffrance, doit s'attendre à souffrir beaucoup. Quand on a gâté sa constitution par une vie déréglée, on la veut rétablir par des remèdes ; au mal qu'on sent on ajoute celui qu'on craint : la prévoyance de la mort la rend horrible et l'accélère ; plus on veut la fuir, plus on la sent ; et l'on meurt de frayeur durant toute la vie, en murmurant contre la nature des maux qu'on s'est faits en l'offensant. Homme, ne cherche pas l'auteur du mal ; cet auteur, c'est toi-même. »

Dices : Sæpe probi religiosique homines cunctis miseriis hujus vitæ afficiuntur, dum improbi et supremi Numinis contemptores multis deliciis affluunt : atqui tanta inversio ordinis sub unico Deo summe bono existere non posset. Ergo, etc.

R. Nego min. Alibi enim demonstratur alteram post præsentem existere vitam summe beatam pro bonis, et summe miseram pro malis. Hac autem veritate supposita, prædicta inversio ordinis sufficienter compensatur ; qui enim tribulationem propter Deum patienter sustinuerunt, proportionatam remunerationem in cœlesti patria recipient. Mala igitur physica viris religiosis et christiane viventibus per seipsa non nocent, sed e contra prosunt, siquidem pro momentanea et levi tribulatione æternum gloriæ pondus operantur in ipsis (II Cor., IV, 17). Ergo, etc.

NOTA. Dogma peccati originalis est fundamentum religionis christianæ : atqui, hac veritate posita, existentia mali physici sub unico ente summe bono facile explicatur ; est enim poena peccati. Unde illud dogma, quod sola ratio invenire et astruere non potuisset, quamvis satis clara videantur magnæ perturbationis moralis signa, a

revelatione proveniens et in constanti traditione saltem confuse inventum, ipsis philosophis apparet tanquam ratio mysterii de quo hic agitur.

CAPUT SECUNDUM.

DE ÆTERNITATE DEI.

Deus, cum sit ens necessarium, nec initium habuit, nec finem habiturus est : ergo est æternus. Unde in Scriptura semper exhibetur ut æternus; v. g., Deut., XXXII, 40 : Vivo ego in æternum; Ps. CI, 13 : Tu autem, Domine in æternum permanes ; II Mach., I, 24, sic orat sacerdos Nehemias : Domine Deus omnium creator, terribilis et fortis, justus et misericors ; qui solus est bonus rex, solus præstans, solus justus, et omnipotens et æternus. At circa naturam ipsius æternitatis non ita omnes sibi consentiunt : quidam enim dicunt illam esse successivam seu ex infinitis momentis sibi succendentibus coalescentem ; alii vero contendunt eam esse velut punctum indivisibile omnia tempora simul complectens. Ita veteres Academici, et nunc communius auctores cum divo Thoma. In duplice propositione stabilierimus 1º æternitatem Dei non esse successivam, et 2º eam soli Deo esse propriam,

PROPOSITIO PRIMA.

Æternitas Dei non est successiva.

Prob. 1º. Ante creationem solus Deus existebat : atqui solus Deus existens nullam experiebatur successionem ; nam vel ista successio ipsi fuisset extrinseca vel intrinseca : atqui neutrum dici potest : non extrinseca, cum nihil præter ipsum existeret ; non intrinseca, quia repugnat ens necessarium aliquam subire mutationem sibi intrinsecam : ergo æternitas Dei ante creationem non erat successiva. Porro ipsius natura per creationem non fuit mutata. Varias igitur successiones subeunt creaturæ relative ad se invicem, ex voluntate Creatoris : sed Creator successionem operibus tribuendo, eam sibi dare non potuit. Ergo, etc.

Prob. 2º. Si æternitas esset successiva, dicendum foret effluxisse momenta et sæcula numero infinita, et tamen hanc infinitatem quotidie augeri : atqui successio infinita, quæ tamen augetur, est contradictio. Ergo, etc.

Hinc æternitas est velut punctum simplicissimum et prorsus immutabile circa quod omnes creature versantur; singulæ, licet brevi tempore existant, toti æternitati aliquo sensu respondent, et Deus omnis successionis expers, habet tamen relationes ad creaturas in variis quos subeunt statibus: cognoscit futuras et possibles; videt præsentes, et præteritas nunquam obliscitur. Idem dicendum est de factis.

Sed in ipso nihil est futurum aut præteritum, nec unquam de illo recte dici potest, *Erat, fuit, erit, vidit, videbit, ante, post, etc.*, quia hujusmodi locutiones assimilant Deum creaturis. Unde Fénelon, *Exist. de Dieu*, 2e partie, chap. v, art. 3 :

« *En Dieu, rien n'a été, rien ne sera, mais tout est. Supprimons donc pour lui toutes les questions que l'habitude et la faiblesse de l'esprit fini, qui veut embrasser l'infini à sa mode étroite et raccourcie, me tenteraient de faire. Dirais-je, ô mon Dieu ! que vous aviez déjà une éternité d'existence en vous-même avant que vous m'eussiez créé, et qu'il vous reste encore une autre éternité après ma création où vous existez toujours ? Ces mots, déjà et après, sont indignes de celui qui est. Vous ne pouvez souffrir aucun passé ni aucun avenir en vous. C'est une folie que de vouloir diviser votre éternité, qui est une permanence indivisible.* »

Hæc idea æternitatis Dei in memoria semper retinenda est, eo magis quod, ex consueto loquendi modo et ex difficultate tantum mysterium intelligendi, quædam notio successiveæ æternitatis identidem reduci videbitur.

PROPOSITIO SECUNDA.

Æternitas soli Deo est propria.

Prob. Probavimus unicum existere ens necessarium; si ergo æternitas soli Deo non esset propria, non repu-

gnaret creatura æterna: atqui repugnat creatura æterna; quod enim fuit creatum initium habuit, et quod initium habuit, non est æternum. Ergo, etc. Itaque in textu II Mach. citato, dicitur de Deo: *Qui solus es bonus rex, solus præstans, solus justus, et omnipotens et æternus;* et in Symbolo S. Athanasii: *Unus omnipotens, et unus æternus.*

Solvuntur objectiones.

Obj. 1º. Creatio ab æterno fuit possibilis: ergo creatura æterna non repugnat.

R. Nego conseq. Nam creatio fuit possibilis pro tempore, non autem pro æternitate.

Inst. 1º. Possibili posito in actu, nihil sequitur absurdum: ergo, si ab æterno creatio sit possibilis, creatura æterna non repugnat.

R. Nego conseq. Ut valeret enim consequentia, non tantum sufficeret creationem ab æterno fuisse possibilem, sed requiretur ut creatura æterna foret possibilis: sed dici non potest creaturam æternam esse possibilem implicat enim aliquid creatum esse æternum. Ergo, etc.

Inst. 2º. Non repugnat dari effectum causæ suæ coævum. Ergo, etc.

R. Dist. ant. Non repugnat dari effectum causæ suæ coævum, in iis quæ necessario producuntur, *conc.*; in liberis, *nego ant.* Porro creature non necessario producuntur; necessitas enim et creatio in eodem subjecto evidenter repugnant. Ergo, etc.

Jam probavimus creature esse mere contingentes, et optime non-existentes concepi, ubi supra de ente necessario. De libertate Dei in creando infra specialius agemus. Exhinc autem sequitur eas minime causæ suæ, sive Deo, posse esse coævas.